

Učiteljski Tovariš

Glasilo „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“.

Urejujeta:

Jakob Dimnik in **Engelbert Gangl**

učitelja v Ljubljani.

Izdajatelj in odgovorni urednik: **Jakob Dimnik**, Šubičeve ulice št. 3.

Vsebina: V Gorico! — Ivan Belč: „Bravec“ ali „bralec“? — Jakob Dimnik: Tretja mestna deška ljudska šola. — M. Poklukar: Olajšave. — Načrt pravih „Šolske Matice“. — Šolska razstava obrtnih strokovnih šol. — Jakob Dimnik: Jezikov nauk v prvem šolskem letu. — Književnost in umetnost. — Vestnik. — Uradni razpisi učiteljskih služeb.

V Gorico!

Dne 10. in 11. kimavca t. l. zboruje „Zaveza slovenskih učiteljskih društev“ v Gorici. Enajsta skupščina bo to, odkar so „Zavezo“ priklicali v življenje zavedni in požrtvovalni naši tovariši. V tej sicer kratki dobi svojega obstanka je storila „Zaveza“ neizmerno veliko za napredek in blaginjo slovenskega učiteljstva, ki je pred enajstimi leti bridkeje nego danes okušalo izjemo pravila, da sodi vsakemu delu svoje plačilo. Plačilo je bežalo mimo nas, in oni, ki ga dele, so s skopo roko metali nekaj suhih drobtin med vrste slovenskega učiteljstva, ki je kot žejen jelen v suhem gozdu hrepeneče stegalo roke po krepčilni, poživljajoči kaplji blagodejnega studenca.

Danes sicer še ni tako, kakor bi moralo biti, a danes je vendar že drugače, kakor je bilo. Da pa se je izboljšalo naše gmotno stanje, ni najmanjša zasluga dične naše „Zaveze“, ki je malone pri vsaki skupščini z živo in prepričevalno besedo poudarjala zasluge svojih članov

in z raznimi predlogi, resolucijami in peticijami na pristojnih mestih posredovala, da imamo danes to, kar imamo. Zato dolgujemo „Zavezi“ slovenski učitelji toplo in iskreno zahvalo. S tem pa, da jo zahvaljamo, jo obenem prosimo, da bi še nadalje hodila po poti, ki ga je nastopila in po katerem hodi odločno in neustrašno, da dospemo slovenski učitelji končno do onega plačila, ki nam gre po zakonu človekoljubja in pravičnosti in po zakonu, ki ga je podpisal presvetli cesar sam.

Čudovito je to, kako je moglo vztrajati slovensko učiteljstvo toliko časa ob beraških svojih plačah, čudovito je to, da more vztrajati še danes, ko vendar živi v isti državi kot državni uradniki, v istih razmerah — ki so v premnogih slučajih še košljivejše — kot državni uradniki, ki občuti takisto rastočo draginjo živil, obleke in stanovanj, a njega denarnih prejemkov ne moremo niti izdaleka ednačiti onim, ki jih plačuje država po novi regulaciji svojim uslužbencem.

Zdi se nam, kakor da se je sprijel jarem bednega životarenja z našimi ramami, kakor se sprime srajca z

„Bravec“ ali „bralec“?

Ivan Belč.

Sedem let smo menili, da je to vprašanje že rešeno; kajti sedem let je, odkar je začel izhajati Pleteršnikov slovar, in tri leta je že, odkar stoji trdno vezan na naših mizah, da ga pri vsaki priliki lahko vprašamo za svet. Čudno je bilo pač, da o tem epohalnem zakladišču slovenskega jezika ni bilo nikjer brati razprave, ki bi bila z znano znanstveno obširnostjo in temeljitostjo opozorila slovenski narod, koliko hvale je dolžan za neizmerni trud, ki ga je prizadela ta knjiga, razjasnila mu neštete vrline tega dela, ter mu oči odprla za jezikovno bogastvo, ki je v nji nakupičeno. Tembolj čudno je bilo to, ker smo vajeni, da vsaka zbirčica heteroklasičnih pesmic zvabi na dan celo vrsto panegirikov, listkarjev in esejistov.

In glej, čez sedem let — kakor antikrist — zagleda dan drobna knjižica, ki vzame na piko kaj neznatno preporno posebnost slovarjevega pravopisa, pa na ti točki zastavi vod, da ž njim omaje avtoriteto celega velikan-

skega dela. Kajti to si vsak naprej lahko misli, da naše občinstvo jezikovnih izvajanj ne bo zasledovalo, tembolj hlastno bo pa zagrabilo za politična podtikanja. In res, hitro popularizatorji gospoda Peruška na vsa usta proglase za izdajavca gospoda Pleteršnika in Levca, čegar „Pravopis“ je bil povod vsemu šundru. Vladi na uslugo sta se polotila razdreti hrvaško-slovensko edinstvo, ki se je ravno tako lepo začelo oživljati na Trsatu in drugod, ter odtrgati liberalne obmejske I-ovce od ljubljansko-pöljanskih oboževavcev nazadnjaškega v, in da še izhaja „Brencelj“, gotovo bi bil svojemu žoltogledemu občinstvu naslikal Pleteršnika in Levca, ki si delita trideset srebernikov.

In vendar je Pleteršnikov slovar pravi spomenik naše „jezikovne edinosti“; tu bi se morala za dolgo časa še umakniti celb „vsaka znanstvenost“, katera utegne podkopati njegovo avtoriteto. Ta hram našega jezika je edino svetovno čudo našega naroda, in sedemkrat zagreši Herostratov greh, kdor z drzno roko vrže bakljo vanj.

Gotovo je v gosp. Peruškovi brošuri nabranega veliko jezikovnega znanja; morda ima tudi v marsičem

ranjenim mestom na človeškem telesu. Napenjali smo že vse sile, uporabljali skrajna sredstva, da bi se otresli te more, a sami — uči nas izkušnja — ne moremo zatreti tega zajednika, ki nam ovira rast krepkega, svobodnega razvitka.

Zato nam bodi skrb, da si pridobimo prijateljev, ki imajo moč in sredstva, da nam pomorejo. Ne iščimo prijateljev, ki so nam prijazni le takrat kadar nas rabijo, ki so nam prijazni tudi takrat samo z besedo in s sladkimi obljubami, nego iščimo prijateljev, ki so nam v resnici in iz prepričanja naklonjeni, ki nam izkazujejo svoje prijateljstvo v dejanju. Iščimo in pridobivajmo najsplošnejšo naklonjenost naših deželnih in državnih poslancev, ki imajo usodo našega ljudskega šolstva in torej tudi učiteljstva v rokah.

A za to prijateljstvo nam ni treba moledovati in prosjati kot beračem. Slab in zaničevanja vreden je oni rodoljub, oni zastopnik ljudstva v deželnih in državnih zborih, ki ne uvideva plodnosnega delovanja slovenskega učiteljstva, ki torej ni iz lastnega nagiba, iz svojega, iz rodoljubnega srca izvirajočega prepričanja naš prijatelj.

Pisali smo že lansko leto o priliki zborovanja „Zaveze“ v Ljubljani, da ni pravi rodoljub, kdor ni prijatelj slovenskega učiteljstva. Te besede ponavljamo tudi danes brez vsakega drugega dodatka!

Danes — hvala Bogu — ko se pripravljamo na pot k XI. skupščini „Zaveze“ v Gorico, rečemo lahko s ponosom, da je vrsta šolskih in učiteljskih prijateljev močno narasla, da so v tej vsti naši najboljši in najvplivnejši možje, ki imajo za slovenstvo sploh neizmernih zaslug. Vsak izmed nas ve, koga mislimo. A s še večjim ponosom smemo reči, da nam je priborilo te prijatelje naše delo, naše neutrudno delo, ki nam izžema najboljše moči, katere se iztekajo v žile, ki nosijo hrano in življenje bodočnosti slovenskega naroda po onih kronovinah avstrijskih, koder žive Slovenci.

Zatorej je pa sveta dolžnost, dolžnost hvaležnosti in priznanja, da se z vsako žilo oklepamo le teh, ki so

nam prijazni in naklonjeni. Suženski uklanjati vrat navidezno sladkim obrazom ter se plaziti pred njimi in za skledo leče prodajati to trohico svobode, ki jo imamo, bi značilo toliko, kakor da spet hrepeneče čakamo onih časov, ko je bilo učiteljstvo kot Prometej na skalo prikovano na odvisnost, milost in nemilost mogočnih gospodov!

Kdor hoče tako, ta ne sodi v naše vrste, in boljše bi bilo, da ga ni med nami. Po širokem svetu veje duh napredka, in kot pomlad nad poljano hodi z brzimi koraki svoboda nad stanovi. V svobodi vse raste, vse napreduje, vse cvete, vse hiti dalje in dalje, visoko k luči, k zvezdam, k solncu! Boj se teme, a ljubi luč! Tema znači smrt, luč je življenje!

In zakaj pojdemo letos v Gorico? — Zato, da bomo povzdignili slovenski učitelji v svojem parlamentu — pri XI. skupščini „Zaveze“ — glas za trpeče tovariše z Goriške in iz Istre, ki se bojujejo kot osamel vojščak na bojnem polju proti navalom sovražnih čet — proti bedi, ki pritiska nanje z železno pestjo.

Kakor dihamo štajerski in kranjski učitelji za nekoliko prosteje po zadnjih regulacijah naših plač, tako pojema luč življenja goriškim in istrskim tovarišem v boju z obstankom. In tem trpinom moramo priskočiti na pomoč, njih stradajočim rodbinam moramo iz oči v oči povedati, da simpatizujemo in čutimo z njimi in da smo pripravljeni, vse storiti, vse žrtvovati, da vstanejo tudi njim blažji časi!

Zatorej pa pozivljamo danes resno in odločno vse slovensko učiteljstvo, da se v čim večjem številu udeleži XI. skupščine „Zaveze slovenskih učiteljskih društev“ v Gorici, a takisto resno in odločno pozivljamo, da prihite k temu prazniku slovenskega učiteljstva vsi oni naši deželni in državni poslanci, ki so z nami in za nas, da bodo čuli glas slovenskega učiteljstva, da bo slovensko učiteljstvo čulo njihov glas!

Umeje se samo ob sebi, da ne bomo pogrešali v Gorici med seboj onih, ki so nas vzgojili in ki vzgajajo naše potomce — t. j. učiteljev naših slovenskih

prav — naj o tem sodijo strokovnjaki; pred vsem počakajmo, kako bo zapel drugi zvon. Trditev pa, da je slovensčina šele vsled vpliva hrvaščine postala „komu“ podobna, gotovo ni utemeljena, ker nas je enkrat Prešeren, in pozneje sta nas s stalnim uspehom Stritar in Levstik rešila nepotrebnega hrvačenja. — Tudi ugovori proti trinški stilizaciji § 11., 12. in 14. Levčevega „Pravopisa“ niso neutemeljeni, ker bi bil v namestu la v ustih mnogih Slovencev še bolj prisiljen, nego je I v naših. Toda vresčavi način, na kakeršen se je bil ta boj, nikakor ni bil stvari primeren, in popolnoma nepotrebno je bilo javno mnenje mamiti z izjavami po političnih listih. Dobro je sploh te izjave kritično prebrati in ločiti. Nekatere med njimi izhajajo od merodajnih mož, druge so precej manj pomenljive; nekaj jih je s pridržki, nekaj jih sploh ni, te molče trobentajo. So pa tudi take med njimi, ki so se proti celi kopi priznanih slavistov sklenile s pomočjo gospodov „dobrega volja“, katerim je sicer naš jezik — tak ali tak — minderwertig.

Naravnost robot — in to je najmilejša beseda — pa je bil poziv za te izjave; tam se to izgovarjanje in taka

pisava z markiranim zabavljanjem imenuje: kranjska, gorenjska, rovtarska! Mari bi jo že kar primerili s „havhav!“ in „majvmjav!“ Zakaj nas tako zaničujete? Kaj mislite, da narodova duša živi v jezikoslovnih paberkih in kompilatih. Duševno življenje narodovo bije v njegovem leporelovju, in naši znameniti pripovedovalci — kdo jih bo našteval? — vsi razen Savinjskega Aškerca so Kranjci, mnogi najboljši so Gorenjci, in Gregorčič, sicer Tolminec, je še celo rovtar, in vsi so se svoje izvirne slovensčine naučili doma ter jo ves čas govorili, kakor jih je mati učila.

Trdi se, da bi bilo mehko izgovarjanje la popoln prevrat, ker se zdaj po šolah večinoma trdo izgovarja. To ni res. Čisti I se morda izgovarja skorej večinoma po srednjih šolah, ker je tam polovica gospodov profesorjev Nekranjcev; tudi so učne knjige z večine pisane v tako trdem slogu, da se še toliko čudno izgovarjanje priučene tvarine jeziku ne upira. Vzporedno s takim I-om gre pa največkrat tisto izgovarjanje vokalov, s katerim se tudi dejansko približujemo Hrvatom in Čehom in s čegar pomočjo bodo prihodnji poeti lahko rimali voda in priroda,

učiteljski. Ti morajo v prvi vrsti poznati težnje in želje slovenskega učiteljstva, da morejo potem uspešno in temeljito naš naraščaj pripravljati za življenje.

Pogrešati tudi ne smemo svojih šolskih nadzornikov in drugih zastopnikov v krajnih, okrajnih in deželnih šolskih svetih. Če hočejo biti čuvaji naših pravic, če hočejo pospeševati koristi šolstva in učiteljstva, nas morajo poznati! A če nas hočejo poznati, morajo zahajati v našo sredo, morajo čutiti z nami, morajo vedeti, kako smo zavzeti za svoje pravice, morajo vedeti, kaj hočemo, kaj zahtevamo. Komur ni v resnici nič do nas, kdor gleda na nas samo iz višave in iz dalje, kdor se čuti le vladarja a ne prijatelja našega, ta ni poklican, da bi odločeval o naših koristih in potrebah v zgoraj omenjenih zastopstvih!

Pri XI. skupščini bomo prekrstili „Zavezo slovenskih učiteljskih društev“ v „Zavezo avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ ter tako sprejeli z gorkim srcem, z bratovsko ljubeznijo in z odprtimi rokami v svoje vrste hrvaške tovariše s Primorja in iz Dalmacije. Ustvarili bomo tako velikansko četo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva, ki bo, združeno v pravi kolegialnosti in v srčni ljubezni, delovalo za svojo korist, a še bolj za čast, rast in slavo mogočne Avstrije!

„Učiteljski Tovariš“ — ki se je vedno bojeval neustrašno in najodločnejše za blaginjo slovenskega učiteljstva — izpolnjuje letos kot glasilo „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“ zadnjikrat prijetno dolžnost, da pozdravlja kot stari bojevniki učiteljski tlačenih pravic vse one, ki se bodo zbrali v solnčni Gorici k resnemu posvetovanju in k prijateljskim razgovorom. „Učiteljskega Tovariša“ gospodar — „Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani“ — ga je izročilo „Zavezi“, da deluje ž njim in po njem kot skrbna mati za vse tiste, ki se zatekajo in se bodo zatekali v njeno okrilje.

Bog pa, kateremu je pobožno vdano slovensko učiteljstvo brez izjeme, naj vsiplje bogato svoj sveti blagoslov na delo našega uma in naše dlani!

Tretja mestna deška ljudska šola.

Poročal v seji občinskega sveta ljubljanskega dne 18. mal. srpana t. l. občinski svetnik **Jakob Dimnik**.

Slavni občinski svet!

„Šola je temelj bodočnosti vsakega naroda.“

Stara resnica, ki je veljavna tudi za sedanje čase in za vse narode, je: „Šola je temelj bodočnosti vsakega naroda.“ Ta resnica se povdarja pri omikanih narodih že od pamtiveka, naglašala se dandanes in naglašala se bode tudi v prihodnje, zakaj človeštvu je namen, da se popolnjuje in napreduje.

Tudi narodom, ki so se povzpeli na visoko stopinjo kulture, ki so dosegli svoj smoter: „osiguranje narodne bodočnosti“, tudi tem narodom je dolžnost, da skrbé za svoje šolstvo ter doprinašajo žrtve zanj, zakaj zakon narave v boju za obstanek je tak, da tisti narod, ki ne napreduje, že nazaduje prav zato, ker ne napreduje, in tisti, kdor ni za to, da bi se udeležil te tekmovalne delavnosti, kdor je torej nasprotnik šolstva, ta ni za življenje, ta si je sam že podpisal smrtno obsodbo. Te resnice zavedajo se pa najintenzivneje ravno oni narodi, ki so napredovali najbolj. S pomočjo omike popolnil in dozorel jim je pravi zmisel za svoje potrebe in za pogoje svojemu obstanku.

Čuditi se je, kako da ravno oni narodi, kojih obstanku ne preti nevarnost od nobene strani, toliko žrtvujejo za svojo izobrazbo, za podstavo svojemu obstanku — za svoje šolstvo. In vendar ni to nič čudnega, vse to je le prenaravno. Neveden človek navadno ne vé, česa mu treba; omikan človek pa ne pozabi na ničesar, kar mu treba in sicer ne samo zato, da se ohrani na dosedanji stopinji, ampak da se popenja vedno više.

„Šola je temelj bodočnosti vsakega naroda“ in za to „osiguranje narodne bodočnosti“ so pa v prvi vrsti dolžni skrbeti narodni zastopniki v deželnih in občinskih zastopih. Gospoda moja, tudi mi, ki sedimo v tej slavni zbornici, zastopamo del našega naroda in tudi naša sveta dolžnost mora biti, da skrbimo za ljubljansko šolstvo tako, da se bo brez zadržka lahko razvijalo ljubljanskemu prebivavstvu v blagor in korist ter se v ta namen ne strahimo, doprinašati potrebnih in neizogibnih žrtev. Denar,

šel in imel. Bati se je, da slovar tudi za naglas in za izreko samoglasnikov izgubi avtoriteto, če se omaje njegova veljavnost za pravopis.

Po ljudskih šolah se pa skorej brez izjeme prosto po narodovo izgovarja, vsaj kadar se govori, če se tudi bere po črkah. Poskušali so nekateri s čistim l-om, ker to baje zlaščuje priučevanje pravopisa. Toda za pravopis je najboljši pripomoček oko in vaja; čisto izgovarjanje la pa je bilo dostikrat v zvezi s tako smešnimi jezikovnimi spakami, da je vsak trezen učitelj te potratne poskuse opustil. Glavna napaka, da, glavni greh pa je, da se s takim izgovarjanjem (nb.: pri nas) popolnem zamori originalno narodna dikcija. Čisto in zvonko izgovarjanje končnic pogaja popolnem drugo razvrstitev besedi in popolnem drugačno razdelitev stavkovih akcentov ter je priležno samo retoriški, ne pa pripovedni dikciji. Zato se suče okoli tega kočljivega vprašanja veliko več, nego se na prvi mah vidi; kajti edino z neprisiljenim izgovarjanjem se da doseči neprisiljena, pristno narodna dikcija, in razvoj realističnega sloga je mogoč edinole na podstavi neprisiljene dikcije.

Sploh bi bilo pa tako izgovarjanje v ljudski šoli že zato nepotrebno, ker se pri nas uči za življenje ne za šolo.

In kdo govori čisti l?

1. Panonski Slovenci in Belokranjci. Prav imajo, njih je mati tako učila.

2. Tuji in drugorodni Slovani. Njim to zlaščuje priučevanje jezika. Da bi pa mi zarad njih popuščali prosto narodno izgovarjanje, to bi bilo ravno tako smešno, kakor če bi češko govorili Slovenci ali Slovaki zahtevali, naj Čehi njim na ljubo opuste svoj ř.

3. Mnogi politiki in drugi, ki imajo veliko opravka z drugorodnimi Slovani; njim je to izgovarjanje prešlo v habitus.

4. Gospe, gospodične — des précieuses —, gospodiči in gospodje, ki tako govore, da se po svojem govoru ločijo od navadnih ljudi. Nekdaj je vsak, kdor se je poškrbicil, in tudi marsikdo, ki se je pogospodil, govoril nemško; danes to ni več toliko moderno, danes skušamo z izgovarjanjem slovensčine čisto po črkah pokazati, da smo kaj posebnega. To nagnenje, z bizarnimi posebnostmi

učiteljski. Ti morajo v prvi vrsti poznati težnje in želje slovenskega učiteljstva, da morejo potem uspešno in temeljito naš naraščaj pripravljati za življenje.

Pogrešati tudi ne smemo svojih šolskih nadzornikov in drugih zastopnikov v krajnih, okrajnih in deželnih šolskih svetih. Če hočejo biti čuvaji naših pravic, če hočejo pospeševati koristi šolstva in učiteljstva, nas morajo poznati! A če nas hočejo poznati, morajo zahajati v našo sredo, morajo čutiti z nami, morajo vedeti, kako smo zavzeti za svoje pravice, morajo vedeti, kaj hočemo, kaj zahtevamo. Komur ni v resnici nič do nas, kdor gleda na nas samo iz višave in iz dalje, kdor se čuti le vladarja a ne prijatelja našega, ta ni poklican, da bi odločeval o naših koristih in potrebah v zgoraj omenjenih zastopstvih!

Pri XI. skupščini bomo prekrstili „Zavezo slovenskih učiteljskih društev“ v „Zavezo avstrijskih jugoslovanskih učiteljskih društev“ ter tako sprejeli z gorkim srcem, z bratovsko ljubeznijo in z odprtimi rokami v svoje vrste hrvaške tovariše s Primorja in iz Dalmacije. Ustvarili bomo tako velikansko četo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva, ki bo, združeno v pravi kolegialnosti in v srčni ljubezni, delovalo za svojo korist, a še bolj za čast, rast in slavo mogočne Avstrije!

„Učiteljski Tovariš“ — ki se je vedno bojeval neustrašno in najodločnejše za blaginjo slovenskega učiteljstva — izpolnjuje letos kot glasilo „Slovenskega učiteljskega društva v Ljubljani“ zadnjikrat prijetno dolžnost, da pozdravlja kot stari bojevniki učiteljski tlačenih pravic vse one, ki se bodo zbrali v solnčni Gorici k resnemu posvetovanju in k prijateljskim razgovorom. „Učiteljskega Tovariša“ gospodar — „Slovensko učiteljsko društvo v Ljubljani“ — ga je izročilo „Zavezi“, da deluje ž njim in po njem kot skrbna mati za vse tiste, ki se zatekajo in se bodo zatekali v njeno okrilje.

Bog pa, kateremu je pobožno vdano slovensko učiteljstvo brez izjeme, naj vsiplje bogato svoj sveti blagoslov na delo našega uma in naše dlani!

Tretja mestna deška ljudska šola.

Poročal v seji občinskega sveta ljubljanskega dne 18. mal. srpana t. l. občinski svetnik **Jakob Dimnik**.

Slavni občinski svet!

„Šola je temelj bodočnosti vsakega naroda.“

Stara resnica, ki je veljavna tudi za sedanje čase in za vse narode, je: „Šola je temelj bodočnosti vsakega naroda.“ Ta resnica se povdarja pri omikanih narodih že od pamtiveka, naglašala se dandanes in naglašala se bode tudi v prihodnje, zakaj človeštvu je namen, da se popolnjuje in napreduje.

Tudi narodom, ki so se povzpeli na visoko stopinjo kulture, ki so dosegli svoj smoter: „osiguranje narodne bodočnosti“, tudi tem narodom je dolžnost, da skrbé za svoje šolstvo ter doprinašajo žrtve zanj, zakaj zakon narave v boju za obstanek je tak, da tisti narod, ki ne napreduje, že nazaduje prav zato, ker ne napreduje, in tisti, kdor ni za to, da bi se udeležil te tekmovalne delavnosti, kdor je torej nasprotnik šolstva, ta ni za življenje, ta si je sam že podpisal smrtno obsodbo. Te resnice zavedajo se pa najintenzivneje ravno oni narodi, ki so napredovali najbolj. S pomočjo omike popolnil in dozorel jim je pravi zmisel za svoje potrebe in za pogoje svojemu obstanku.

Čuditi se je, kako da ravno oni narodi, kojih obstanku ne preti nevarnost od nobene strani, toliko žrtvujejo za svojo izobrazbo, za podstavo svojemu obstanku — za svoje šolstvo. In vendar ni to nič čudnega, vse to je le prenaravno. Neveden človek navadno ne vé, česa mu treba; omikan človek pa ne pozabi na ničesar, kar mu treba in sicer ne samo zato, da se ohrani na dosedanji stopinji, ampak da se popenja vedno više.

„Šola je temelj bodočnosti vsakega naroda“ in za to „osiguranje narodne bodočnosti“ so pa v prvi vrsti dolžni skrbeti narodni zastopniki v deželnih in občinskih zastopih. Gospoda moja, tudi mi, ki sedimo v tej slavni zbornici, zastopamo del našega naroda in tudi naša sveta dolžnost mora biti, da skrbimo za ljubljansko šolstvo tako, da se bo brez zadržka lahko razvijalo ljubljanskemu prebivavstvu v blagor in korist ter se v ta namen ne strahimo, doprinašati potrebnih in neizogibnih žrtev. Denar,

šel in imel. Bati se je, da slovar tudi za naglas in za izreko samoglasnikov izgubi avtoriteto, če se omaje njegova veljavnost za pravopis.

Po ljudskih šolah se pa skorej brez izjeme prosto po narodovo izgovarja, vsaj kadar se govori, če se tudi bere po črkah. Poskušali so nekateri s čistim l-om, ker to baje zlaščuje priučevanje pravopisa. Toda za pravopis je najboljši pripomoček oko in vaja; čisto izgovarjanje la pa je bilo dostikrat v zvezi s tako smešnimi jezikovnimi spakami, da je vsak trezen učitelj te potratne poskuse opustil. Glavna napaka, da, glavni greh pa je, da se s takim izgovarjanjem (nb.: pri nas) popolnem zamori originalno narodna dikcija. Čisto in zvonko izgovarjanje končnic pogaja popolnem drugo razvrstitev besedi in popolnem drugačno razdelitev stavkovih akcentov ter je priležno samo retoriški, ne pa pripovedni dikciji. Zato se suče okoli tega kočljivega vprašanja veliko več, nego se na prvi mah vidi; kajti edino z neprisiljenim izgovarjanjem se da doseči neprisiljena, pristno narodna dikcija, in razvoj realističnega sloga je mogoč edinole na podstavi neprisiljene dikcije.

Sploh bi bilo pa tako izgovarjanje v ljudski šoli že zato nepotrebno, ker se pri nas uči za življenje ne za šolo.

In kdo govori čisti l?

1. Panonski Slovenci in Belokranjci. Prav imajo, njih je mati tako učila.

2. Tuji in drugorodni Slovani. Njim to zlaščuje priučevanje jezika. Da bi pa mi zarad njih popuščali prosto narodno izgovarjanje, to bi bilo ravno tako smešno, kakor če bi češko govorili Slovenci ali Slovaki zahtevali, naj Čehi njim na ljubo opuste svoj ř.

3. Mnogi politiki in drugi, ki imajo veliko opravka z drugorodnimi Slovani; njim je to izgovarjanje prešlo v habitus.

4. Gospe, gospodične — des précieuses —, gospodiči in gospodje, ki tako govore, da se po svojem govoru ločijo od navadnih ljudi. Nekdaj je vsak, kdor se je poškrbicil, in tudi marsikdo, ki se je pogospodil, govoril nemško; danes to ni več toliko moderno, danes skušamo z izgovarjanjem slovensčine čisto po črkah pokazati, da smo kaj posebnega. To nagnenje, z bizarnimi posebnostmi

izdan za šolstvo, ni zavržen, ampak se obrestuje bolje, kakor kakoršnakoli naprava.

Minoli teden sem bil v Zagrebu. Bil sem v družbi mestnega senatorja g. Gjuro Deželiča, deželnega šolskega nadzornika, učiteljskega ravnatelja in profesorjev ter ogromnega števila ljudskih učiteljev. Ko sem poprej, seveda, ogledal si razna šolska poslopja, se nisem mogel prečuditi tem monumentalnim stavbam in nad vse uzorni notranji uredbi. Povprašam, kdo je vendar tisti „spiritus agens“, ki mu je mogoče doseči toliko žrtev za ljudsko šolstvo. „Učiteljstvo“, mi je bil odgovor. Karkoli učiteljstvo sproži in prosi pri svojih oblastvih, vse se mu vstreže, in to za to, ker je dotičnim oblastvom in korporacijam ležeče na tem, da se ne ohrani hrvatski narod le na dosednji stopinji, ampak da se popenja vedno više. Koliko je zastopnikom kraljevega Zagreba res na tem, da sloni ljudsko šolstvo zagrebško na zdravem temelju, da dobi zagrebško prebivalstvo vse pogoje svojemu obstanku, je natančno razvidno iz letošnjega izveštja zagrebških ljudskih mestnih šol. Teh je devet. Izmed teh je ena šest-razredna, ena petrazredna in sedem štirirazrednih. Poleg teh devet ljudskih šol ima Zagreb še po eno vадnico, srbsko, madjarsko, judovsko in protestantovsko šolo ter več zasobnih šol.

Omenjenih devet mestnih ljudskih šol pohaja, oziroma je pohajalo letos 2513 otrok. V posamezne teh šol je hodilo 120, 161, 178, 200, 230, 363, 365, 374, 422 otrok; povprečno pride na eno šolo 235 otrok. Na enega učitelja je prišlo 40 otrok.

Primerjajmo sedaj te jako ugodne in zdrave, vsem zakonitim, pedagoškim in zdravstvenim predpisom vstrezajoče zagrebške ljudskošolske razmere z nezdravimi in nezakonitimi razmerami, ki vladajo na ljubljanski I. in II. mestni deški slovenski ljudski šoli. Evo jih:

Iz letošnjih letnih poročil je razvidno, da je pohajalo I. mestno deško šolo 593 in II. mestno deško šolo pa 552 otrok, skupaj torej 1145 otrok. Za dve šoli je torej pri nas 1145 otrok, v Zagrebu pa za devet šol le 2513 otrok! V Zagrebu pride povprečno na enega učitelja 40 otrok, pri nas pa 58! V višjih, posebno v četrtem razredu, pride pri nas na enega učitelja po 70 otrok! Da učitelj pri tolikem številu otrok ne more doseči z naj-

obračati pozornost nase, je popolnem moderno svojstvo ter se imenuje snobizem.

Pojav tega snobizma je tudi, če se naravnost zahteva, naj se meščanstvo ne samo po suknji nego tudi po izgovarjanju ločuje od drugih Slovencev. Ali je to res potrebno? Meščanstvo, to je izobraženci, naj se odlikuje po svojem mišljenju, naj tu skuša druge Slovence zvabiti za sabo, naj se v tem loči od njih, če je treba; toda glede jezika bo naš meščan še dolgo dolgo brez krive srami hodil k pravemu kmetu v šolo. Še bolj ko za druge narode velja v tem oziru za nas Slovence:

Es spriesst der Stamm der Riesen aus Bauernmark hervor.

Od kmečkih in predmeških ljudi je nabran neprecenljivi besedni zaklad, ki je založen v našem „Slovarju“, in tako, kakor je tam zapisano, govore ljudje te besede po največjem in najlepšem, po osrednjem delu naše domovine.

In to naj velja.

večjim trdom tistih uspehov, kakoršne predpisuje zakon in bi jih lahko dosegel pod normalnimi razmerami, to je več kakor jasno. In kdo ima škodo? V prvi vrsti otroci sami, v drugi vrsti pa starši, ker jim otroci zaradi nezadostnega temeljnega znanja, ki so si ga prisvojili v ljudski šoli, potem v srednji šoli slabo napredujejo. Le pogledjte, koliko jih ustopi v prvo šolo, in koliko jih mora že prvo leto zaostati! Ta krivda pa ne zadene mestnega učiteljstva, koje, kakor kažejo uradne kvalifikacije, najvestneje izpolnjuje svoje dolžnosti, ampak ta krivda zadene v prvi vrsti tiste, ki so poklicani in izvoljeni, ustvariti v Ljubljani na slovenskih deških šolah take razmere, da bodo imeli starši, oziroma naši volivci od šole res tisto korist, kakoršno smejo po vsej pravici tudi zahtevati.

Te nezdrave in nezakonite razmere, ki vladajo na obeh mestnih slovenskih deških šolah, so dale mestnemu učiteljstvu in merodajnim krogom povod, da so se začeli baviti z vprašanjem, kako bi se prišlo tem neugodnim razmeram v okom. Povod je dala I. mestna šola, kateri je vsled utelesenja Vodmata prirastlo toliko število otrok, da je prostorno šolsko poslopje postalo pretesno za vse te otroke. Otvoriti se je morala nova pararelka in zaradi tega se je morala izprazniti soba, kjer je bila nastanjena lepo urejena „stalna razstava učil“. Vsled tega so se morala krasna učila, kakoršnih nima nobena druga šola na Kranjskem, potakniti po hodnikih, pod streho in v kleti. Iz te zadrege se je prvotno mislilo priti na ta način, da bi se napravilo nekaj šolskih sob nad telovadnico. Pokazalo se je po izvedencih, da se to ne da izvršiti in začelo se je misliti na prizidek ob severni strani šolskega poslopja. Pa tudi ta prizidek ni imel preveč privržencev in merodajni krogi, kojim so ljubljanske ljudskošolske razmere najbolj znane, so bili mnenja, da bi bilo najbolje in najpraktičneje, če se zgradi novo šolsko poslopje, t. j. tretja mestna slovenska deška šola.

To vprašanje je razpravljal poleg mestnega šolskega sveta tudi slavni občinski svet v seji dne 25. vinotoka 1898. I. Po nasvetu združenega šolskega in finančnega odseka se je izrekel občinski svet za prizidek ob severni strani I. mestne šole ter sprejel ta-le predlog:

„Mestnemu magistratu se naroča, da po stavbenem uradu preskrbi potrebnih načrtov in proračun stroškov za eventualni prizidek ter jih predloži občinskemu svetu v odobrenje.“

Temu predlogu se je uprl današnji poročevavec*) ter dokazal, da bi se s prizidkom, ki bi veljal nad 40.000 gl. —, pomagalo iz te zadrege samo za par let, le I. mestni šoli, nikakor pa ne II. mestni šoli, na kateri vladajo glede prostorov še slabše razmere kakor na I. mestni šoli. Temu v dokaz povem mimogrede, da je visoki c. kr. deželni šolski svet prav te dni dovolil, da se smejo na II. mestni šoli odpreti s pričetkom novega šolskega leta z ozirom na ogromno, vedno rastoče število šolskih otrok dve novi pararelki, za katere bo morala iskati mestna občina prostorov v privatni hiši. Na podstavi informacij, katere je podal današnji poročevavec v tej seji občinskega sveta, sta se sprejela tudi ta-le dva njegova predloga:

1. „Magistratu se naroča, da izposluje pótém c. kr. mestnega šolskega sveta natančnih uradnih podatkov in dokazov o potrebi III. mestne deške šole.“

*) Glej „Učit. Tov.“ I. 1898. št. 32. str. 242!

2. „Ti podatki in dokazi naj se čimprej predložé občinskemu svetu s primernimi nasveti in predlogi v odobrenje.“

Po naročilu občinskega sveta je dal gospod župan napraviti dva načrta in sicer o prizidku na severni strani I. mestne šole in o povišku telovadnice. O teh dveh načrtih, katere je napravil arhitekt Koudela, se izjavlja gospod župan tako-le: „S prizidavo v Pristavskih ulicah pridobilo bi se v pritličju in v nadstropji po dvojce šolskih sob, tedaj vsega skup šest učnih sob. Vsled tega morala bi se napraviti še ena veža in še eno stopnišče, ker sedanja veža s stopnjicami komaj zadostuje za dosežanje števila šolskih sob. Misel, ki se je izrekla v občinskem svetu, da bi se krajni zid ob severni strani podrl in s tem povečale one sedanje tri učne sobe, od katerih se bode moral odrezati del za napravo prehoda, se ne da izpeljati, ker počivajo na tem krajnem zidu vse stropne konstrukcije. Te učne sobe bi se zatoorej tako zožile, da bi za učilnice ne bile več porabne, ker bi bile premajhne. S to prizidavo bi se pridobile torej pravzaprav le tri porabne učne sobe. Ker je iz priloženega proračuna razvidno, da bi ta prezidava stala 41.747 gld. 33 kr., spozna se na prvi pogled, da bi ti izdatni stroški ne bili v nikaki razmeri z učinkom, ki bi se dosegel.“

Prezidava po drugem načrtu (nad telovadnico) bi bila pač cenejša, zakaj stala bi le 13.875 gld. 98 kr. Zato bi se pa z njo tudi nikakor ne doseglo tega, kar se doseči namerava. S to prizidavo pridobile bi se pač štiri sobe, toda vsaka teh sob bi bila premajhna za učno sobo.

Iz vsega povedanega je torej vidno, da mestni občini vendar ne bode kazalo drugega, ko sezidati novo šolsko poslopje in ustanoviti tretjo deško ljudsko šolo, katere troške proračunavam z 80.000 gld. — Ako se vzame v poštev, da sme mestna občina od dežele Kranjske pričakovati za tako stavbo vsaj 10.000 gld. —, stala bi jo definitivna uredba tega sedaj že jako perečega vprašanja ne polnih 30.000 gld. — več, ko začasna, katera bi zadostovala le za par let.

Glede uradnih podatkov in dokazov o potrebi III. mestne deške ljudske šole poroča gospod župan:

„Izvršujoč ta sklep, dopisal sem c. kr. mestnemu šolskemu svetu dne 29. vinotoka 1898. l. pod št. 37.408 ter sem ga naprosil, da bi mi podati blagovolil podatkov, kakoršnih si občinski svet želi. Tej želji je vstregel poročevavec o mestnih slovenskih ljudskih šolah, gospod c. kr. okrajni šolski nadzornik prof. Frančišek Levec*) in je njegove, na obširnem in poučnem poročilu temelječe predloge c. kr. mestni šolski svet sprejel soglasno.“

Predkladajoč sedaj to poročilo cenjenemu šolskemu odseku v blagohotno posvetovanje in poročanje, vabim ga uljudno, da občinskemu svetu gradnjo poslopja za tretjo deško ljudsko šolo priporoči blagovoli.*

V seji občinskega sveta, ki je bila dne 18. prosinca t. l. je današnji poročevavec poročal o vseh teh točkah in predlogih v imenu šolskega odseka. Pri tej priliki se je prečitelo tudi poročilo c. kr. okrajnega šolskega nadzornika, ki nam podaja dokazov in uradnih podatkov o potrebi III. mestne deške ljudske šole. To strokovnjaško poročilo ste dobili, častiti gospodje, tudi tiskano v roke, zato ne govorim danes dalje o njem.

Pri tej seji je stavil poročevavec v imenu šolskega odseka ta-le dva predloga:

1. „Nameravani prizidek pri I. mestni petrazrednici v Pristavskih ulicah in pa prezidava telovadnice se opusti, ker ni tako prezidanje pri obstoječih šolskih razmerah v našem mestu niti primerno, niti praktično.“

2. „Ustanovitev nove III. mestne deške petrazrednice za središče mesta in gradnja posebnega novega šolskega poslopja je nujna potreba.“

Dalje se je sprejel dodatni predlog današnjega poročevavca, ki se glasi:

„Mestnemu magistratu se naroča, da izposluje potem c. kr. mestnega šolskega sveta stavbeni program za III. mestno deško ljudsko šolo ter istega predloži občinskemu svetu v odobrenje.“

Pri splošni debati o tem vprašanju se je oglasil k besedi občinski svetnik Jakob Zabukovec ter predlagal, da se preide preko III. mestne šole na dnevni red, šaljivo povdarjajoč, da je v obeh mestnih deških šolah še toliko prostora, da otroci lahko paroma bicikelj vozijo po šolskih sobah.

Krepko je zavrnil predgovornika občinski svetnik dr. Ivan Tavčar, ki je povdarjal, da ni umestno šaliti se s šolo in še manj umestno pa, da bi prešli preko tako važnega in resnega vprašanja na dnevni red, ker je očitno in dokazano, da se rešitvi tega vprašanja ne bomo smeli izogniti.

Enako toplo je zagovarjal to vprašanje tudi občinski svetnik dr. Lovro Požar ter naglašal važnost urejenega šolstva posebno za naš slovenski narod. Dokler se to ne zgodi, toliko časa nas bo tiščal za tilnik naš nasprotnik, bodisi že tak ali tak, toliko časa se ne bo mogel naš narod svobodno gibati ter napredovati tako, kakor napredujejo drugi kulturni in napredni narodi. Povdarjal je g. govornik tudi važnost meščanskih šol, ter izrazil željo, da bi se s III. mestno šolo strnilo tudi vprašanje o meščanski šoli v Ljubljani. Ljubljana je edino glavno mesto v Avstriji, ki nima meščanske šole in sploh cela Kranjska ima samo eno in še ta je nemška; pa še te bi ne bilo, ko bi ne bilo ranjkega Hočevarja, ki je ustanovil to šolo. Meščanske šole so posebno za obrtni in trgovski stan velike važnosti in tiste dežele, ki imajo največ meščanskih šol, imajo tudi najbolj razvito trgovino in obrt. Prvo mesto zavzema bogata in napredna Češka, ki ima 294 meščanskih šol; Spodnja Avstrija jih ima 118, Moravska 98, Štajerska 12, Zgornja Avstrija 10 in celo Dalmacija ima 5 meščanskih šol. Tako, gospoda moja, skrbe po drugih kronovinah za duševni napredek in prosveto naroda, ker predobro vedo, da je dobro urejeno šolstvo najboljši kapital vsakega naroda. Pri nas smo pa vneti za šolstvo le toliko časa, dokler nič ali pa prav malo stane. Kadar je pa treba doprinesati žrtev na žrtvenik narodne prosvete, takrat je pa takoj konec naklonjenosti do šolstva, češ, kje bomo pa jemali, za otroke je vse dobro, imamo druge nujnejše stvari, ki so bolj potrebne kakor vzgoja mladine i. t. d. Pomanjkanje meščanskih šol je največ krivo, da dere pri nas vse v srednje šole. Posamezni razredi so vsled tega prenapolnjeni, vsled česar trpi pouk, učenci pa zaradi nezadostnega predznanja zastajajo in izostajajo. Taki otroci bi pa lahko prav dobro napredovali v meščanski šoli ter bi bili izvrstna pridobitev za našo trgovino in obrt, tako so pa brez pravega znanja nekaki propali dijaki ter se obesijo tam, kjer se le morejo, da si s silo prislužijo kosček vsakdanjega kruha, če se niso poprej že popolnoma pogubili ter postali malo-vredna in nevarna bitja v človeški družbi.

*) Glej „Učit. Tov.“ t. l. št. 6. str. 431

Leta 1889. se je vpisalo v tukajšnjo realko v prvi razred 114 učencev; od teh jih je prišlo v drugi razred 70, v tretji razred 48, v četrti razred 38, v peti razred 21, v šesti razred 15 in v sedmi razred pa 14 dijakov. Isto leto je vstopilo v tukajšnjo višjo gimnazijo v prvi razred 221 učencev; na koncu leta jih je bilo samo še 130, ki so dosegli svoj učni smoter. V peto šolo jih je prišlo samo 21 in maturiralo jih je pa od 211, ki so se vpisali v prvo šolo, samo 18! Posebno močno izostajajo dijaki v spodnjih štirih razredih. Omenjeno leto jih je izostalo v prvih štirih razredih na realki 93, na gimnaziji pa 190. Vsi ti propali dijaki bi gotovo prav dobro izhajali v meščanski šoli, ko bi jo imeli. Pa, kaj bi govoril dalje in obširneje o potrebi meščanske šole v našem stolnem mestu, ko nekateri niti o žrtvah za ljudsko šolo, ki je temelj vsemu napredku, nič slišati ne morejo in nočejo! Žal, da je res tako!

Preidimo po tem ovinku zopet k zgornjim predlogom III. mestne deške ljudske šole. Prvi odsek predlog in pa dodatni poročevalčev predlog sta bila sprejeta, drugi odsek predlog pa ni prodr.

Gospod župan je naročil na podstavi vsprejetega dodatnega poročevalčevega predloga gospodu c. kr. okrajnemu šolskemu nadzorniku profesorju Frančišku Levcu, da sestavi stavbni program za nameravano III. deško slovensko ljudsko šolo. Ta stavbni program, ki ga je odobril in sprejel c. kr. mestni šolski svet, se glasi:

C. kr. mestni šolski svet!

Ustrezaje ustnemu naročilu gosp. predsednika c. kr. mestnega šolskega sveta se usojam predlagati stavbni program za nameravano III. deško ljudsko šolo.

Sestavlja ta stavbni program sem se ravnotako kakor pri šentjakovski šoli oziral na to, da bode vendar že enkrat treba misliti tudi na ustanovitev deške meščanske šole, ki bi dobila potrebne prostore lahko tudi v novem poslopju III. deške petrazrednice. Po mojih mislih se da vprašanje o ustanovitvi ene deške in ene dekleške meščanske šole v Ljubljani sicer še nekoliko časa zavleči, z dnevnega reda se pa ne da več spraviti, ker smo Kranjci v tem oziru zaostali celo za Dalmacijo in Bukovino in je Ljubljana zdaj edino deželno stolno mesto v Avstriji brez javne meščanske šole. Oziri na naše obrtne šole in učiteljska, na prenapolnjeno realko in gimnazijo in na splošni napredek ljudskega šolstva ljubljanskega nas silijo uvaževati tudi vprašanje zaradi mestnih javnih meščanskih sol. — Ako pa se zida že posebno poslopje za III. mestno deško petrazrednico, kaže to poslopje sezidati tako razsežno, da se v njem prej ali slej nastani tudi deška meščanska šola.

Novo šolsko poslopje pa bi moralo obsezati nastopne prostore.

1.) 13 šolskih sob, vsaka za najmanj 60 učencev. Teh 13 učnih sob bi se porabilo nekaj za ljudsko, nekaj za bodočo meščansko šolo, ena pa za šolsko delarno.

2.) 2 pisarni, 2 zbornici, 2 sobi za učila in 2 sobi za knjižnico.

3.) Stanovanje za enega nadučitelja, obstoječe iz 2 večjih sob, 1 kabineta, 1 kuhinje, 1 shrambe za jedila, kleti in drvarnice.

4.) Stanovanje za šolskega slugo, obstoječe iz 1 večje sobe, 1 kabineta, 1 kuhinje in 1 kleti.

5.) Šolski vrt, obsezajoč najmanj 5 arov, poleg njega igrišče za učence, ki bi se lahko porabilo tudi za telovadbo pod milim nebom.

6.) Telovadnica z garderobno sobo, risalnica in učilnica za skupne pevske vaje.

7.) Pri telovadnici in nje garderobni sobi naj se napravi tudi šolsko kopališče s 30 pršilnicami.

8.) V vse prostore naj se uvede električna luč in centralna kurjava.

9.) Do nadučiteljevega in slugovega stanovanja mora biti poseben vhod, tako da potenca teh stanovanj s šolskimi prostori ni v neposredni dotiki.

Končno je želeli:

a) Da se pri šolskih sobah določijo tudi posebni prostori za garderobo učencev;

b) da se pri zidanju novega šolskega poslopja jemlje ozir tudi na šolski muzej, ki je zdaj brez svoje strehe. Za šolski muzej bi se potrebovala ena velika soba in dve manjši sobi. Vse tri sobe morale bi imeti vsaj toliko prostora, kakor ga obsegata dve šolski sobi.

Fr. Levec s. r.

c. kr. okrajni šolski nadzornik.

Gospod župan je opremil ta stavbni program tako-le: „Pripomniti je, da se število učencev na mestnih deških ljudskih šolah tako množi, da se bode vsled sklepa c. kr. mestnega šolskega sveta ljubljanskega za II. mestno deško ljudsko šolo za šolsko leto 1899/1900 morala najeti posebna šolska soba v eni bližnjih hiš in da bo taka potreba nastala bržkone tudi pri I. mestni deški ljudski šoli.“

Šolski odsek, ki se je v svoji zadnji seji bavil z zadevo III. mestne deške ljudske šole, je sprejel ta stavbni program v toliko, kolikor se tiče same ljudske šole; glede meščanske šole je bil pa mnenja, da tega programa za sedaj še ni sprejeti, dokler se ne premeni dotični deželni šolski zakon, ki govori o meščanskih šolah, pač pa se je treba ozirati na meščansko šolo pri določitvi stavbnega prostora in pri dobavi skic, oziroma načrtov za III. mestno deško šolo, da se ji lahko brez zadržka in takoj prizidajo potrebni prostori za meščansko šolo s posebnim uhom, kadar bo deželni zbor pre naredil dotični zakon.

Šolski odsek stavi torej sledeče predloge:

Slavni občinski svet skleni:

1. „Mestnemu magistratu se naroča, da poišče na podstavi stavbnega programa primeren prostor za nameravano III. mestno slovensko deško ljudsko šolo, oziroma tudi za trirazredno deško meščansko šolo, pa z ozirom na mestne finance ne s pogojem, da bi bil občinski svet vezan že takoj graditi to šolsko poslopje,

2. „Mestnemu magistratu se tudi naroča, da napravi na podstavi tega prostora in od slavnega c. kr. mestnega šolskega sveta odobrenega stavbenskega programa skice in približen proračun za nameravano III. mestno deško ljudsko šolo, oziroma po potrebi tudi za trirazredno deško meščansko šolo.“

3. „Prostori za nameravano 3razredno meščansko šolo se za sedaj, dokler visoki deželni zbor ne izpremeni zakona o meščanskih šolah, izpuste iz omenjenega stavbenskega programa, pač naj se pa že pri iskanju prostora in pri dobavi skic za III. mestno deško ljudsko šolo ozira magistrat na to, da se brez oškodbe poslopja lahko prizidajo takoj potrebni prostori za 3razredno deško meščansko šolo.“

4. „Vse to naj se predloži svoječasno potem c. kr. mestnega šolskega sveta občinskemu svetu v pregled in odobrenje.“

To so torej predlogi šolskega odseka. Prosim slavní občinski svet, naj se ne postavlja pri pretresovanju in glasovanju o teh predlogih na pretesnosrčno in prevarčno stališče, saj denar, ki ga izdamo za šolstvo, ni — kakor sem že povdarjal poprej — zavržen, ampak prinašal bode ljubljanskemu prebivavstvu visoke obresti. Res je, da se ne bodo te obresti stekale kar naravnost v mestno blagajno, saj polne mestne blagajne niso znak najboljšega gospodarstva, ampak davki naših volivcev naj se v prvi vrsti neprikrajšano obrestujejo tam, kjer je prvi in najboljši vir vsemu blagostanju in to je dobro urejeno in na zdravem temelju sloneče šolstvo. S temi besedami končujem svoje poročilo ter prosim gospoda župana, da otvori splošno razpravo, p. i. gg. občinskim svetovavcem pa pokladam na srce, da se gre tu za deco slovenske narodnosti in da je šola temelj bodočnosti vsakega naroda.

Ljubljana, 18. mal. srpana 1899.

Olajšave.

Spisal M. Poklukar.

IX.

Velik pripomoček k olajšanju morečega dela pri učiteljevanju je dobra disciplina, katera se kaže v šoli in izven nje pri mladeničih in starcih; zato naj nam bo prva skrb, da jo uvedemo v šoli, kjer delujemo. Opisali smo že, kako nam je težko učiti prenapolnjene učilnice, katero delo nam pogosto otežujejo še malomarni in površni predsedniki krajnim šolskim svetom z nakupom učil in samoučil ter še več pri reševanju zamud šolskemu obisku. Učitelj se trudi v šoli, da zmaga predpisano tvarino, a nenavzočnost učencev prizadeva njegovemu naporu skeleče rane. Vsak dan kliče učence po abecedi, kara izostajavce, žuga jim, piše izkaze; a pogosto podere načelnik krajnemu šolskemu svetu ves uspeh njegovim opazkam v stolpcu zamud z opombo: „Bolan je“ ali „Zadržan radi bolezni“. Pripetilo se je že, da je prišel učenec v ponavljavni šoli k verouku, drugim uram pa se je dosledno izmuznil na en ali drug način. Tako je počenjal dva meseca zapored in učitelj je označil njegovo početje v tiskovini, a predsednik dostavi: „Pravijo, da je bolan“ in kazen staršem je izostala. Želeti je, da se učiteljskim opombam nepobitno vrjame in dotičnik mora dokazati bolezen z zdravniškim spričevalom, ako mu učitelj ni opravičil zamude.

Kako je vzdrževati dobro disciplino pri pouku ter v obče, to pove začetniku vsako ukoslovje in specijelna metodika, vendar bi označili še markantneje nekaj momentov, kateri jo znatno pospešujejo.

Za vsako zamudo se mora otrok k mizi priti opravičit ter pričeti n. pr.: „Prosim gospod učitelj oprostena“ etc. Beseda prosim je pri vzgoji tehtne važnosti, ker lomi otročjo trmo in pobija napuh; zato je z vso resnobo gledati, da jo učenci v potrebi glasno in konsekvantno rabijo.

Kadar stopi učenec pred učitelja, vselej se mu je prikloniti, tudi če gre k tabli; na cesti se ima prikloniti, odkriti ter z besedo glasno pozdraviti. Ni dopuščati, da bi učenci pred nami bežali, se skrivali, kričali in bili se, to bi bilo najstrožje kaznovati. Kadar stopi v šolo, mora

biti čeden, to je, obleka osnažena; glava, vrat, roke in noge umite; hodi naj tiho po šolskih prostorih; vedeti mora, da je šola vzvišeno mesto, kjer ne prija ropot, ker se tu likajo ljudje na duši in na telesu. Vse k uku potrebne reči mu je čiste in za delo pripravljane seboj prinesiti, da ne spiči pisal med poukom ter ne dreza součencev za posojila; pozdravljajo naj, ko prihajajo in ko odhajajo, jim je zopet pozdraviti. Vselej pa se mora dobro slišati gospod, gospa ali gospodičina, recimo: gospod vodja, gospod učitelj, gospa ali gospodičina učiteljica; tako je pri vojaki, kjer imajo vzgleden red. Ni nam pa trpeti pozdrava na priimek, ali še slabšega na krstno ime. Po krstnem imenu naj nas kliče sorodnik in star prijatelj, po priimku tovariš, a pri vseh drugih ljudeh nam je gledati in tirjati, da nas nazivajo po značaju učiteljskem, saj je gosposki, imeniten in ni se nam ga treba več sramovati. Po značaju se kliče vojak, uradnik in duhovnik, zakaj bi se še učitelj ne. Pri sprevodih, pogrebih in izletih ne trpimo neposrednega velenja učencem od drugih ljudi; kadar je učitelj pred učenci, ima on sam njim ukazovati neposredno in nihče drugi; vsak, kedor je zato poklican, ima opozoriti učitelja na to in ono in ne učencev, katerim bode že učitelj ukazal, zato je pri njih. Gospoda, to je odvažna reč, da gremo mi častniku brskat po vrstah, ako on pred njimi stoji, posabljal bi nas precej ter najmanje bi nas pozval k dvoboju; zakaj ni ga hujšega preziranja, kakor to, če smo mi tam, pa se ukazuje učencem naravnost. Prisotni učitelj je zato, da učence vodi in ne starši ali sorodniki, župan, župnik ali predsednik; pri takih prilikah naj učenci najbolj uvidijo, v čegavih rokah so, občinstvo pa naj čuti ono gradacijo, na kateri je človeška družba. Kedor je postavljen zato, ta naj ukazuje in če se noče slišati njegovih ukazov, se ga mora najprej odstaviti in potem še le drugega na njegovo mesto poveljnikom imenovati.

Pojedinci naj govore glasno, zbori tiho, da nam ne bode treba dvakrat vpraševati, ali, da nas ne bodo bolela ušesa vsled premočnega vika. Tako se je vesti vsakdanjim in do pičice enako ponavljavnim učencem; prav nič jim ne smemo odjenjati od teh pravil, katera nam zelo olajšujejo službo ter utrjujejo ugled našega stanu. Učenci v posebnem pouku se morajo vesti enako drugim in ne pustimo jim misli, da nam je ukovina milostno darilo, temveč morajo vedeti, da je to trdo prislužen denar in ves posebni pouk le naša dobrotà; zato bi predlagali, da se povsod računa posebna ura po 2 gld. na mesec. Poskusimo to vpeljati prec v prihodnjem šolskem letu ter ne mislimo, da bomo ob ta zaslužek, zakaj vsak ima denar, kedor daje učence v posebne ure in kedor jih je pošiljal za 1 gld., bode jih za 2 gld. pošiljal tudi; ako bi pa stavkali nekaterniki spočetka, no s časom se bodejo že podali in ta stvar bode prišla stalno z dnevnega reda. Sedaj pa se ljudje izgovarjajo: „Predniku smo samo toliko plačevali; vi hočete toliko, včasih je bilo pa menj; tam se pa le toliko plačuje!“ Za majhno nagrado ne moremo učiti dobro, a slab pouk je nepotreben, ker je brezvspešen.

Ravno tako, kakor pri otroci, gledati nam je na to, da nas i odraščenci spoštujejo, kar nam bo pa težje doseči, ker občinstvo še dobro pomni tisto dobro staro dobo, v kateri je učitelj še po „številkah“ jedel in ko so mu njegovo bore plačico znašali učenci po desetih v šolo. Toda ne obupajmo pri prvem nevspehu. Pred vsem nam je treba gledati, da iztrebimo liki prevelu be-

4. „Vse to naj se predloži svoječasno potem c. kr. mestnega šolskega sveta občinskemu svetu v pregled in odobrenje.“

To so torej predlogi šolskega odseka. Prosim slavní občinski svet, naj se ne postavlja pri pretresovanju in glasovanju o teh predlogih na pretesnosrčno in prevarčno stališče, saj denar, ki ga izdamo za šolstvo, ni — kakor sem že povdarjal poprej — zavržen, ampak prinašal bode ljubljanskemu prebivavstvu visoke obresti. Res je, da se ne bodo te obresti stekale kar naravnost v mestno blagajno, saj polne mestne blagajne niso znak najboljšega gospodarstva, ampak davki naših volivcev naj se v prvi vrsti neprikrajšano obrestujejo tam, kjer je prvi in najboljši vir vsemu blagostanju in to je dobro urejeno in na zdravem temelju sloneče šolstvo. S temi besedami končujem svoje poročilo ter prosim gospoda župana, da otvori splošno razpravo, p. i. gg. občinskim svetovavcem pa pokladam na srce, da se gre tu za deco slovenske narodnosti in da je šola temelj bodočnosti vsakega naroda.

Ljubljana, 18. mal. srpana 1899.

Olajšave.

Spisal M. Poklukar.

IX.

Velik pripomoček k olajšanju morečega dela pri učiteljevanju je dobra disciplina, katera se kaže v šoli in izven nje pri mladeničih in starcih; zato naj nam bo prva skrb, da jo uvedemo v šoli, kjer delujemo. Opisali smo že, kako nam je težko učiti prenapolnjene učilnice, katero delo nam pogosto otežujejo še malomarni in površni predsedniki krajnim šolskim svetom z nakupom učil in samoučil ter še več pri reševanju zamud šolskemu obisku. Učitelj se trudi v šoli, da zmaga predpisano tvarino, a nenavzočnost učencev prizadeva njegovemu naporu skeleče rane. Vsak dan kliče učence po abecedi, kara izostajavce, žuga jim, piše izkaze; a pogosto podere načelnik krajnemu šolskemu svetu ves uspeh njegovim opazkam v stolpcu zamud z opombo: „Bolan je“ ali „Zadržan radi bolezni“. Pripetilo se je že, da je prišel učenec v ponavljavni šoli k verouku, drugim uram pa se je dosledno izmuznil na en ali drug način. Tako je počenjal dva meseca zapored in učitelj je označil njegovo početje v tiskovini, a predsednik dostavi: „Pravijo, da je bolan“ in kazen staršem je izostala. Želeti je, da se učiteljskim opombam nepobitno vrjame in dotičnik mora dokazati bolezen z zdravniškim spričevalom, ako mu učitelj ni opravičil zamude.

Kako je vzdrževati dobro disciplino pri pouku ter v obče, to pove začetniku vsako ukoslovje in specijelna metodika, vendar bi označili še markantneje nekaj momentov, kateri jo znatno pospešujejo.

Za vsako zamudo se mora otrok k mizi priti opravičit ter pričeti n. pr.: „Prosim gospod učitelj oprostena“ etc. Beseda prosim je pri vzgoji tehtne važnosti, ker lomi otročjo trmo in pobija napuh; zato je z vso resnobo gledati, da jo učenci v potrebi glasno in konsekvantno rabijo.

Kadar stopi učenec pred učitelja, vselej se mu je prikloniti, tudi če gre k tabli; na cesti se ima prikloniti, odkriti ter z besedo glasno pozdraviti. Ni dopuščati, da bi učenci pred nami bežali, se skrivali, kričali in bili se, to bi bilo najstrožje kaznovati. Kadar stopi v šolo, mora

biti čeden, to je, obleka osnažena; glava, vrat, roke in noge umite; hodi naj tiho po šolskih prostorih; vedeti mora, da je šola vzvišeno mesto, kjer ne prija ropot, ker se tu likajo ljudje na duši in na telesu. Vse k uku potrebne reči mu je čiste in za delo pripravljane seboj prinesiti, da ne spiči pisal med poukom ter ne dreza součencev za posojila; pozdravljajo naj, ko prihajajo in ko odhajajo, jim je zopet pozdraviti. Vselej pa se mora dobro slišati gospod, gospa ali gospodičina, recimo: gospod vodja, gospod učitelj, gospa ali gospodičina učiteljica; tako je pri vojaki, kjer imajo vzgleden red. Ni nam pa trpeti pozdrava na priimek, ali še slabšega na krstno ime. Po krstnem imenu naj nas kliče sorodnik in star prijatelj, po priimku tovariš, a pri vseh drugih ljudeh nam je gledati in tirjati, da nas nazivajo po značaju učiteljskem, saj je gosposki, imeniten in ni se nam ga treba več sramovati. Po značaju se kliče vojak, uradnik in duhovnik, zakaj bi se še učitelj ne. Pri sprevodih, pogrebih in izletih ne trpimo neposrednega velenja učencem od drugih ljudi; kadar je učitelj pred učenci, ima on sam njim ukazovati neposredno in nihče drugi; vsak, kedor je zato poklican, ima opozoriti učitelja na to in ono in ne učencev, katerim bode že učitelj ukazal, zato je pri njih. Gospoda, to je odvažna reč, da gremo mi častniku brskati po vrstah, ako on pred njimi stoji, posabljal bi nas precej ter najmanje bi nas pozval k dvoboju; zakaj ni ga hujšega preziranja, kakor to, če smo mi tam, pa se ukazuje učencem naravnost. Prisotni učitelj je zato, da učence vodi in ne starši ali sorodniki, župan, župnik ali predsednik; pri takih prilikah naj učenci najbolj uvidijo, v čegavih rokah so, občinstvo pa naj čuti ono gradacijo, na kateri je človeška družba. Kedor je postavljen zato, ta naj ukazuje in če se noče slišati njegovih ukazov, se ga mora najprej odstaviti in potem še le drugega na njegovo mesto poveljnikom imenovati.

Pojedinci naj govore glasno, zbori tiho, da nam ne bode treba dvakrat vpraševati, ali, da nas ne bodo bolela ušesa vsled premočnega vika. Tako se je vesti vsakdanjim in do pičice enako ponavljavnim učencem; prav nič jim ne smemo odjenjati od teh pravil, katera nam zelo olajšujejo službo ter utrjujejo ugled našega stanu. Učenci v posebnem pouku se morajo vesti enako drugim in ne pustimo jim misli, da nam je ukovina milostno darilo, temveč morajo vedeti, da je to trdo prislužen denar in ves posebni pouk le naša dobrotà; zato bi predlagali, da se povsod računa posebna ura po 2 gld. na mesec. Poskusimo to vpeljati prec v prihodnjem šolskem letu ter ne mislimo, da bomo ob ta zaslužek, zakaj vsak ima denar, kedor daje učence v posebne ure in kedor jih je pošiljal za 1 gld., bode jih za 2 gld. pošiljal tudi; ako bi pa stavkali nekaterniki spočetka, no s časom se bodejo že podali in ta stvar bode prišla stalno z dnevnega reda. Sedaj pa se ljudje izgovarjajo: „Predniku smo samo toliko plačevali; vi hočete toliko, včasih je bilo pa menj; tam se pa le toliko plačuje!“ Za majhno nagrado ne moremo učiti dobro, a slab pouk je nepotreben, ker je brezvspešen.

Ravno tako, kakor pri otroci, gledati nam je na to, da nas i odraščenci spoštujejo, kar nam bo pa težje doseči, ker občinstvo še dobro pomni tisto dobro staro dobo, v kateri je učitelj še po „številkah“ jedel in ko so mu njegovo bore plačico znašali učenci po desetihah v šolo. Toda ne obupajmo pri prvem nevspehu. Pred vsem nam je treba gledati, da iztrebimo liki prevelu be-

sedo „šomašter“ ne le radi ostudne jezikovne spakedranosti, temveč se bolj radi neljubih spominov, ki so spojeni z njo! To tirjamo tudi od vseh pisateljev in časnik, kateri bi jo v kateremkoli pomenu rabil, zasluži, da se dvigne vse učiteljstvo zoper njega in ga uniči. Vse drugo bode prej propalo, kakor učiteljstvo, ako je složno in nobenega časnika se nam ni bati. Bodimo v tem dosledno neizprosni ter složni, ker žaliti in smešiti nas hoče vsak, kdor jo izusti ali zapiše; zato si jo kratkoinmalo prepovemo!

Ako opaziš, da Te kdo noče spoštovati, pusti ga v miru, kadar pa pride v službenih zadevah k Tebi, takrat mu daj mrzel „tuš“ v obvestilo, da stoji pred gospodom ter ima opraviti s samostalnim uradom in — ozdravil ga bodeš bolje od Kneipa. Dobijo se domišljava revšeta in ničeta, katera si stavijo zabavljanje učitelju v nalogo; take preziraj ali jim odgovori rezko, da jih popariš, kakor slana omladje in če Ti še ne dajo miru, pojdi in toži jih! Enega samega bodeš tako ustraševal in mir si bodeš napravil pred njimi za zmirom; tu ni mesta prizanesljivosti, odločni nastop koristi pojedincu in vsem tovarišem. Ako smo zašli med družbo, kjer se zabavlja nad učiteljstvom, plačajmo ter zapustimo jo za zmirom, ker mi smo lahko brez družbe, a družbe nimajo brez nas stalnega obstanka. Ako smo udje kakemu društvu, ne pustimo se zapostavljati pri volitvah, ker nam po naši izobrazbi pripada odlično mesto povsod in osobito tam, koder je naših več zraven. Tu ne gre za osebnost, temveč je prizadet učiteljski stan, katerega morajo upoštevati vsi. Povsod vidimo, da nihče neče samo hlapčevati, to je bilo, ampak hoče biti v časti na javnih mestih, kjer tajništva nimajo posebno v čišlu, ker je pri društvih brezplačno, težavno ter v večni odvisnosti od predsedništva; delajmo še mi tako! Na ta način dosežemo disciplino, če ne v enem, pa v več letih, a gotovo tako, katera bode močno podkrepila našo postojanko pred svetom in olajšali si bomo znatno svoje početje, zakaj vse nas bode častilo, ali vsaj ne tako mrzlo, rekli bi sramotljivo preziralo, kakor dosedaj; mladina pa bode vbogala sleharen naš migljaj brez nadnaravnega napora, kateri zahteva iz mladih učiteljskih vrst vsako leto pomilovanja vredno število črnih grobov.

Načrt pravil „Šolske Matice“.

A. Namen.

§ 1. „Šolska Matica“ je pedagoško-književno društvo, ki ima sedež v Ljubljani in namen, da širi strokovno in občno izobrazbo med učiteljstvom in pospešuje koristi šolstva sploh.

B. Sredstva.

§ 2. V ta namen izdava društvo pedagoško-didaktičke in obče izobraževalne spise, učne knjige in učila za učitelje in za šolsko mladino; osnuje si za svoje delovanje potrebno knjižnico; napravi si potrebne zbirke in priredi pedagoško čitalnico za svoje člane; podpira in nagraduje izdavanje pedagoških spisov; daje potne in poučne podpore; prireja pedagoška in druga popularna poučna predavanja; predlaga višjim oblastvom in raznim korporacijam podprte nasvete, peticije in resolucije glede izboljšanja šolstva; ocenjuje spise, ki so namenjeni šoli, in vporablja v obče vsa zakonito dovoljena sredstva v dosego

namena, ki je označen v § 1. „Šolska Matica“ more občeovati z drugimi pedagoškimi, književnimi in umetniškimi društvi ter z njimi dopisovati, kolikor se ji to potrebno in primerno zdi.

C. Društveniki.

§ 3. Društveniki so: a) pravi, b) dopisujoči, c) častni, d) ustanovni in e) podporni (letni).

D. Dolžnosti in pravice društvenikov.

§ 4. Pravi društveniki postanejo samo oni pedagoški pisatelji in pisateljice, kateri so že dokazali s svojim pedagoško-književnim delovanjem, da so sposobni in voljni pospeševati društveno književno delovanje.

Vsak pravi društvenik je zavezan, da v teku 2 let, odkar je postal član, napiše eno pedagoško ali obče izobraževalno delo najmanj 5 pol v obliki društvenih spisov. To delo je izključno društvena last in se nagradi ali podpira, kolikor dopuščajo društvene razmere.

Pravi društveniki imajo posvetovalni in sklepalni glas v odborovih sejah in društvenih letnih zborih, dobivajo brezplačno vse društvene spise in imajo prvi pravico do raznovrstne književne in poučne podpore v društvu. Posluževati se smejo brezplačno društvene knjižnice in društvenih zbirk.

§ 5. Dopisujočim društvenikom se more postati šele tedaj, kadar je dotičnik upravnemu odboru na presojo prepustil eno pedagoško razpravo ter je isto odbor vsprejel za primerno. Taka razprava se nagradi, kolikor dopuščajo društvene razmere, ter je last društvena. Dopisujoči društveniki imajo posvetovalni glas v društvenih letnih zborih in dobivajo brezplačno vse društvene spise.

§ 6. Častnim društvenikom se more imenovati vsakdo, kateri si je pridobil izrednih zaslug za šolstvo v obče, zlasti za to društvo in njega razvitek. Ti člani imajo posvetovalni glas v društvenih letnih zborih in dobivajo brezplačno vse društvene knjige.

§ 7. Ustanovni društveniki so oni, kateri naenkrat ali v določenih obrokih plačajo ustanovnino.

Občine, knjižnice, šole, družbe in druge moralne osebe plačajo naenkrat ali v 4 letnih obrokih 60 K, a posamezne osebe 40 K ali naenkrat ali v 4 letnih obrokih. Kadar ustanovni društveniki plačajo vso ustanovnino, dobe društveno diplomo in imajo do smrti pravico do vseh knjig, kolikor jih je društvo sploh že dalo na svetlo, če so še na razpolaganje.

§ 8. Podporni društveniki so oni, kateri vsako leto naprej plačujejo v društveno blagajno 4 K. Zato pa dobivajo vse spise onega leta, za katero so naprej plačali podporni prinesek. Kdor letnine ne plačuje redno, sme se po odborovem sklepu izbrisati izmed društvenikov. Plačati je pa letnino v prvi polovici vsakega leta.

§ 9. Ustanovni društveniki imajo posvetovalni glas v društvenih letnih zborih.

§ 10. Pravi in dopisujoči društveniki imajo društvu podajati pisana izvestja na vsa vprašanja, katera jim stavi predsednik, in v obče v vsem pospeševati društveni namen.

§ 11. Pravi, dopisujoči in častni društveniki se volijo samo v letnih občnih zborih na pismeni predlog kakega pravega člana, a to s tajnim glasovanjem in z absolutno večino navzočih članov. Glede pravih članov, kateri se nasvetujejo v imenovanje, mora nasvetovatelj obveščen biti, je li nasvetovanec voljen zadovoljiti § 4. teh pravil;